

IMMANUEL KANT ȘI CONCEPTUL PĂCII ETERNE

Autor : Sula Nina, st. gr. DP-1409

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: German philosopher Immanuel Kant is considered the most influential thinker of the Enlightenment era and one of the greatest Western philosophers of all times. The purpose of this article is to realize Kant's philosophical thinking. Immanuel Kant is well-known by the political thinkers and honoured philosophers as one of the earliest exponents of the idea that perpetual peace could be secured through universal democracy and international cooperation. He included a world of constitutional republics by establishment of political community. Kant is, in our opinion, not only a thinker of the modern epoch; his ideas are still vivid nowadays.

Cuvinte cheie: morală, dreptul, puterea, statul, pace, uniune, societatea civilă.

Prin Immanuel Kant, filosofia începe o epocă nouă. Gânditorul german reprezintă în filosofie o nouă direcție: criticismul.¹⁶ Prin fundamentarea idealismului critic, a exercitat o enormă influență asupra dezvoltării filosofiei în timpurile moderne, operele marilor gânditori Fichte, Schelling, Hegel, Goethe, Schiller și Kleist consolidându-i personalitatea. Astfel, acesta este considerat unul din cei mai mari filosofi din istoria culturii apusene: „marea putere de stăpânire exercitată asupra mișcării filosofice constă în primul rând în incomparabila întindere a orizontului său spiritual, și în siguranța cu care, a știut să situeze, cele mai apropiate, dar și mai îndepărtate lucruri. Nu există aproape nici o problemă a filosofiei moderne, pe care el să nu o fi tratat, niciuna a cărei soluționare să nu poarte amprenta proprie a spiritului său. Dar această universalitate este numai un conținut exterior, și nu sâmburele măreției sale”¹⁷. Așadar, Immanuel Kant este cel mai de seamă gânditor, ce a conturat cu succes importanța democrației, a libertății și a inter-relaționării pașnice dintre state.

Pentru a ilustra o imagine complexă a filosofiei sale, vom ține cont de lucrările sale cu caracter istorico-politic elaborate succesiv: „Ce este iluminismul?” și „Idei pentru o istorie universală cu intenție cosmopolită” (1784), după apariția „Criticii rațiunii pure” (1781). Iar cele mai importante sunt: „Teorie și practică” (1792), „Pacea eternă” (1795), „Metafizica moravurilor” (1797), „Conflictul facultăților” (1798). Acestea constituie ecoul german al revoluțiilor americane și franceze, reflectând speranța societății în spiritul reformist și tolerant.

Kant încercă să subordoneze politica-moralei și dreptului: „politica adevărată, notează filosoful, nu poate face nici un pas fără ca să-i fie adus omagiul moralei, căci ea despice nodul pe care politica nu-l poate dezlega în conflict. Deci, politica trebuie să plece genunchii în fața dreptului”.

Scopul statului, după Kant, este numai „protecția dreptului”; acesta trebuie să asigure cetățenilor posibilitatea de a se bucura de drepturile lor și nu trebuie să se amestece în activitățile individuale, nici să îngrijească de activitățile individuale. El și-a îndeplinit funcția sa, când a asigurat libertatea tuturor; în acest sens trebuie să fie statul de drept. Kant reia ideile lui Montesquieu și recunoaște existența a trei puteri în stat (legislativă, executivă și judecătorească), însă consideră că această triadă trebuie văzută ca o ficțiune: „orice concentrare excesivă a puterii devine un leagăn al despotismului”. Cele trei puteri nu sunt separate, ci complementare.

Conform acestuia, variabila principală nu este organizarea puterii, ci respectarea dreptului. În acest sens, Kant identifică două posibilități. Puterea nedreaptă este guvernarea „despotică” – neagă dreptul și duce la separarea interesului statului de libertatea indivizilor. Puterea conformă cu dreptatea este guvernarea „republicană” – în care ideea de drept prevalează și se întâlnește interesul statului și libertatea indivizilor.

În 1795, când începe războiul dintre monarhiile creștine și Franța revoluționară, Kant afirmă că: „războiul, care amenință neîncetat popoarele, trebuie înlocuit de o ordine a libertății, o ordine în care toate ființele umane ar putea trăi în pace. A gândi pacea este un ideal spre care umanitatea trebuie să tindă”. Immanuel Kant tipărește opera „Despre pacea perpetuă” în 1795, unde sunt reprezentate principiile filosofice ale dreptului internațional. Acesta susține că vocația umanității este de a forma un Stat unic - într-un regim de conviețuire civilă; de a constitui un Stat cosmopolit, pentru a urma imperativul categoric: „Nu trebuie să mai existe război”. Kant nu s-a mărginit numai să indice acest ideal de unificare juridică a umanității, ci a indicat și mijloacele care

¹⁶ Giorgio del Vecchio „*Philosophie du Droit*”, Dalloz, Paris, 1953, p. 23

¹⁷ W. Windelband, (1911), „*Die Geschichte der neueren Philosophie*”, II, 5, Aufl., Leibniz, p. 1-2.

ar putea să grăbească îndeplinirea lui. El enunță principiile care trebuie să asigure umanității pacea perpetuă, adică o serie de principii cu caracter juridic destinate evitării diferendelor internaționale.

În fond, Kant oferă o veritabilă schițare de „politică internațională”, demonstrând că pacea între state interzice pregătirea unui viitor război: „un stat, oricare ar fi el, nu poate fi cucerit prin schimb, ereditate, vânzare sau dăruire”. Modelul federal este soluția pentru ca el menține independența fiecărui stat și păstrează diviziunile naturale dintre popoare. În aceste condiții, pacea internațională ar putea întări buna înțelegere internă a republicilor și, promovarea stării de libertate.¹⁸

Filosoful francez E. Boutroux a subliniat că, după Kant, moralitatea nu este un privilegiu rezervat câtorva „aleși”. În acest sens, Kant scria: „Întrucât rațiunea de la tronul supremei puteri, condamnă războiul și socotește pacea ca datorie nemijlocită, aceasta nu se poate întemeia fără un tratat al popoarelor: de aceea trebuie să fie o uniune a păcii care ar căuta să pună capăt tuturor războaielor și pentru totdeauna”¹⁹.

Proiectul lui Kant se situa în contextul mai multor căutări de acest gen în secolele XVII și XVIII. Iar gânditorul I. Petrovici afirma că: „proiectul lui Kant a rămas de mare actualitate”, un exemplu elocvent fiind Societatea Națiunilor de la Geneva care corespunde ideilor lui Kant: o federație de state libere, aranjându-și diferendele fără recurgere la război”²⁰. În această ordine, ideile acestui proiect de „pace eternă” au menirea să asigure o ordine a lumii, în care războaiele și consecințele lor să fie evitate. O asemenea „ordine a păcii” poate fi asigurată prin trei condiții fundamentale: 1) Constituția fiecărui stat să fie republicană, iar la hotărârea asupra războiului sau păcii să fie exprimat acordul cetățenilor statului; 2) este necesară fundamentarea unei „uniuni a păcii” statelor libere; 3) trebuie stabilite liniile unui drept internațional care să reglementeze raporturile dintre state. Astfel, pacea perpetuă este domnia viitoare a dreptului public, în care se vor reconcilia morala și politica²¹. Fără îndoială, opera lui Immanuel Kant marchează etapa cea mai importantă în istoria doctrinei pacifismului. Aceasta împărtășea ideea că pacea se va statornici definitiv pe măsură ce libertatea popoarelor va fi câștigată și războiul înlăturat pentru totdeauna. Planul său de organizare a lumii preconiza o Uniune de state, iar războaiele să fie înlocuite cu arbitrajul. De altfel, principiile stabilite sunt astăzi aproape universal recunoscute. Aceasta ne demonstrează că doctrina sa a constituit un factor istoric.

Argumentele kantiene în această direcție sunt, pe de o parte-aristotelice, Kant preia ideea că natura funcționează pe baza unor silogisme care actualizează esența umană; iar pe de alta-platoniciene, Platon înfățișează perpetuarea speciei umane drept binele suprem. Sinteza kantiană prevede actualizarea rațiunii umane într-un proces istoric a cărui unitate de măsură este întreaga rasă umană, iar constituția republicană a societății civile garantează armonia socială.

Kant a jucat un rol considerabil la filosofii care l-au urmat (post-kantienii) cât și la finele secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea (neokantienii). Acestea aveau în comun idealurile de libertate, raționalitate și civilitate pe care le întruchipează filosofia kantiană.

Immanuel Kant a reprezentat o figură proeminentă a perioadei iluministe în Germania, dezvoltând ideea de libertate și conceptul de pace eternă. Lucrarea sa, „Spre pacea eternă”, aduce conceptul kantian al păcii perpetue, autorul preconizând o comunitate a popoarelor, o federație universală alcătuită din state reprezentativ republicane din cadrul căreia să fie eliminate conflictele, care ar putea degenera război. Actualmente, în detrimentul vremurilor dificile și a contextului politic internațional ar fi oportun să deslușim înțelepciunea kantiană cu perspectivă asupra celor ce cu siguranță vor urma.

Bibliografie:

1. Giorgio del Vecchio „*Philosophie du Droit*”, Dalloz, Paris, 1953, p.23
2. Imm. Kant, „*Spre pacea eternă*”, 1943
3. Petrovici, „*Douăsprezece prelegeri universale despre Imm. Kant*”, Ed. Agora, Iași, 1994
4. Tudor Ghideanu, „*Kant și raționalitatea unei păci eterne*”, în *Analele Științifice ale Univ. A.I. Cuza*, 27, 1981.
5. W. Windelband, „*Die Geschichte der neueren Philosophie*”, II, 5, Aufl., Leibniz, 1911.

¹⁸ Tudor Ghideanu, „*Kant și raționalitatea unei păci eterne*”, în *Analele Științifice ale Univ. A.I. Cuza*, 27, 1981

¹⁹ Imm. Kant, „*Spre pacea eternă*”, p. 211.

²⁰ I. Petrovici, (1994), „*Douăsprezece prelegeri universale despre Imm. Kant*”, Ed. Agora, Iași, p.210.

²¹ Imm. Kant, (1943), „*Spre pacea eternă*”, p.115-174.